

Nr 283.

Av herrar **von Heland** och **Pettersson**, om utredning rörande
lantarbetarnas ekonomiska och sociala ställning m. m.

I motioner till riksdagen ha vid flera tillfällen lantarbetarnas förhållanden bringats under statsmakternas prövning med begäran om åtgärder till förbättrade villkor för denna stora arbetaregrupp. Vi vilja särskilt erinra om tvenne motioner vid 1928 års riksdag, nr 384 och 397 i andra kammaren.

I den förstnämnda yrkades utredning rörande jordbrukets ekonomiska läge samt, om anledning föreläge, vilka åtgärder, som borde vidtagas för att höja jordbrukets ekonomiska bärkraft, så att jordbruket i likhet med övriga näringsgrenar kunde skänka sina utöfvere lön för mödan och anständig bärgning, samt att de ekonomiska förutsättningar skapades, för att den lejda arbetskraften måtte kunna erhålla löneförmåner, som över huvud taget och i regel tillämpas för den lejda arbetskraften inom andra näringsområden.

Förslagsställaren — hr Sjölander — framlade bl. a. följande motivering:

Att hela vår lantarbetarekår under gångna tider arbetat och fortfarande arbetar under synnerligen tryckta ekonomiska förhållanden, erkännes numera av alla, som intressera sig för sociala problem. Lantarbetsgivarna själva erkänna utan omsvep, att lantarbetarlönerna äro för låga, samtidigt som de beklaga sig över att de av ekonomiska skäl ej kunna komma ut med högre löner. Rent teoretiskt och moraliskt har den kännande och tänkande delen av samhällsmedborgarna säkerligen rätt så stora sympatier för den i så hög grad samhällsnyttiga lantarbetarkåren. Man hör inga nödrop från lantarbetarna. De ha varit vana att tuga och lida, men inom mängden statarebarack gömmas så mycket lidande och elände, att det kan betecknas som ovärdigt för vårt land. Då det nu allmänt erkännes såväl från arbetsgivarhåll som konsumenthåll, att lantarbetarna ingalunda avlönas efter förtjänst utan forfarande stå på den lägsta löneskalan i vårt land, varför då inte med förenade krafter hjälpas åt att skapa en smula rättvisa i detta hänseende? Lantarbetarna äro ingalunda hjälpta med medlidande, sympatiuttalanden och många gånger tomma gester. Vill man på olika håll lantarbetarnas bästa, då kräves icke ord och deklamationer av minsta värde, utan praktisk handling, även om handlingen för den handlande skulle medföra rent av personliga uppoffringar. Det kan väl aldrig bestridas, att en näringsgrens ekonomiska bärkraft och arbetslönerna inom samma näringsgren stå i ett bestämt matematiskt förhållande till varandra. Lider jordbruket av ekonomiskt betryck, då lider också hela dess arbetarstam av samma ekonomiska betryck. Detta är och förblir ett ofrånkomligt faktum.

I den andra motionen, nr 397, hemställdes dels om en allsidig utredning om jordbrukets ekonomiska förhållanden, dels om en utredning rörande lantarbetarnas ekonomiska och sociala ställning samt om möjligheterna till åtgärder för deras förbättrande.

I motiveringen framhölls bl. a., att de framställningar, som tid efter annan gjorts för att förmå statsmakterna att vidtaga åtgärder till jordbruksnäringens skydd och därav följande bättre prisbildning, icke i tillräcklig mån hörsammats. Det svenska jordbrukets ekonomiska ställning är därför synnerligen svag, och endast genom ytterlig arbetssamhet och kvarstående på en relativt låg levnadsstandard ha vittgående kriser inom jordbruksnäringen kunnat undvikas. Dessa förhållanden inverka givetvis i hög grad på den svenska lantarbetarkärens förhållanden. För lantarbetsgivarna är det ingalunda önskvärt att behöva betala så väl relativt som absolut lägre löner än industriarbetarna åtnjuta, en olägenhet som lantarbetarnas mera stadigvarande anställning icke förmår utjämna. Frågan om vår jordbruksnäringens ekonomiska bärighet och däri arbetandes ekonomiska ställning är emellertid av så betydande ekonomisk och social räckvidd, att den påkallar uppmärksamhet och främst av allt åtgärder. I tider av bristande arbetstillgång får ej lämnas obeaktat, att en ekonomiskt välsituerad jordbruksnäring kan sysselsätta ett avsevärt större antal arbetare än en ekonomiskt svag sådan. I sistberörda fall nödgas man till det yttersta inskränka på arbetarnas antal (någon inknappning på lönerna är knappast möjlig eller ifrågasatt), vilket i regel sker genom övergång till extensivare och billigare drift med därav följande produktionsminskning. Men härav följer uppenbarligen också minskade arbetstillfällen.

Det utskott, som behandlade här reformerade motioner, fann den under riksdagens prövning bragta frågan synnerligen omfattande samt genom sin ekonomiska och sociala innebörd utomordentligt betydelsefull. Jordbrukets centrala plats i vår folkhushållning och dess intima förbindelse med de allra flesta andra näringsgrenar göra — framhöll utskottet — verkningarna av ett jordbrukets nödläge starkt kännbara för många av det ekonomiska livets områden. Den otillfredsställande ekonomiska bärkraften hos vår jordbruksnäring tvingar många av dess utövare att underkasta sig en levnadsstandard, som är avsevärt lägre än för de flesta andra medborgargrupper. Det syntes utskottet ofrånkomligt, att den strävan att förbättra lantarbetarnas levnadsvillkor — i den mån en sådan är avhängig av statsmakternas understöd — måste förknippas med de allmänna åtgärder till hela jordbruksnäringens höjande till större räntabilitet, ty utskottet förutsatte, att statsmakterna icke för närvarande äro sinnade att genom direkt subvention till jordbrukets lönearbetare förhjälpa dem till ett gynnsammare ekonomiskt läge. Med denna syn på frågan fann utskottet, att en utredning i motionernas syfte främst borde avse att anvisa åtgärder, som kunde bidra till att underlätta övervinnandet av de svårigheter, varmed jordbruksnäringen hade att kämpa.

I anledning av motionärernas och utskottets yrkande anhöll riksdagen i skrivelse (nr 375) om utredning rörande jordbrukets ekonomiska läge samt angående de åtgärder, som kunde och borde vidtagas i syfte att höja jordbrukets ekonomiska bärkraft därhän, att förutsättningar skapades för att jordbrukets

arbetare måtte komma i åtnjutande av förbättrade levnadsvillkor. Kungl. Maj:t tillkallade med anledning av denna riksdagsskrivelse särskilda sakkunniga, den s. k. jordbruksutredningen, vilken därefter varit sysselsatt med dessa frågors behandling. Ett flertal betänkanden ha redan avlämnats, av vilka dock hittills intet direkt berört lantarbetarnas förhållanden.

Sedan nyssnämnda riksdagsskrivelse avläts, har som bekant ställningen för jordbruket ytterligare i hög grad försämrats. Det råder intet tvivel om att även lantarbetarna samtidigt kommit i ett ännu sämre läge än förr. Bl. a. har även denna kår nu börjat drabbas av arbetslöshet på grund av den flerstädes långt drivna rationalisering jordbrukarna tvingats att genomföra och vilken vid de större och medelstora jordbruken synes i första hand gå ut över den anställda arbetskraften, som inskränkes i största möjliga mån och ersättes med maskiner eller också göres överflödig genom extensivering av jordbruksdriften.

Att lönerna för lantarbetarna under sådana förhållanden icke kunna visa någon tendens till förbättring är icke ägnat att förvåna. Snarare torde det kunna befaras, att löneförmånerna ytterligare komma att så småningom försämrans i samband med det förvärrade krisläget för jordbruket. Under allt detta ha lantarbetarna den längsta arbetstiden i jämförelse med annan lejd arbetskraft och mången gång även tyngre och mera ansträngande arbete än de flesta andra yrkesarbetare. Det är fullt förklarligt, om detta skapar missnöje och missmod inom lantarbetarkåren. Det är även förklarligt, om lantarbetarna icke alltid själva visa det intresse för allmänna angelägenheter, som från deras egen synpunkt och även jordbrukets vore önskvärt. De känna sig tillbakasatta och styvmoderligt behandlade, bliva även stundom överlägset bemötta av andra befolkningsskikt, som äro bättre ställda i ekonomiskt och socialt avseende, även om de icke kunna sägas utföra någon mera betydelsefull uppgift än lantarbetarna. Det torde icke vara för mycket begärt, att statsmakterna mera än hittills intressera sig för dessa förhållanden och framförallt vidtaga åtgärder i syfte att höja lantarbetarklassen i ekonomiskt, kulturellt och socialt avseende.

Löneförhållandena inom jordbruket ha helt naturligt alltid skilt sig från löneförhållandena inom industrien, bl. a. på grund av olika levnadskostnader o. d. Före kriget ökades emellertid icke denna skillnad, utan lantarbetarna höllo sin löneställning gent emot industriarbetarna.

Under krigsåren, då jordbruket en tid arbetade under gynnsamma villkor, stego lantarbetarlönerna t. o. m. snabbare än industrilönerna. Efter kriget har emellertid den långvariga jordbrukskrisen åstadkommit, att lantarbetarlönerna sackat efter allt mer och mer.

Efterföljande tabell åskådliggör några av dessa förändringar.

	1913	1920	1925	1930
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Jordbruksarbetare (årslön)	720	2,352	1,318	1,260
Dito (fasta daglönare i egen kost) daglön	2: 23	7: 42	3: 80	3: 69
Arbetare inom industri, handel m. m. (årslön)	1,091	3,237	2,365	2,593
Dito (daglön)	3: 82	11: 91	8: 31	9: 14

Vid kommunala verk och byggnadsarbeten m. m. var år 1930 genomsnittliga årslönen 3,769 kr. och daglönen kr. 13:82.

Medan årsinkomsten för en manlig jordbruksarbetare år 1913 utgjorde i genomsnitt 720 kr. och dagsförtjänsten för fasta daglönare kr. 2:23, år 1920 — då toppunkten nåddes — resp. 2,352 kr. och kr. 7:42 i årsförtjänst och daglön samt 1930 1,260 och 3:69, var timförtjänsten för manliga arbetare inom industri, byggnadsverksamhet m. m. år 1913 kr. 0:45, 1920 kr. 1:65 och år 1930 kr. 1:28. Dagsförtjänsten hade från 1913 till 1930 stigit från kr. 4:32 till kr. 10:29, vilket betyder en procentuell ökning av 184 procent för timförtjänsten och 138 procent för dagsförtjänsten, under det att lantarbetarnas årsinkomst ökats med endast 75 procent, vilket med hänsyn till ökningen av vissa levnads-kostnader, t. ex. utgifterna för kläder, skodon o. s. v. knappast innebär någon egentlig förbättring. Läggas härtill, att en ej obetydlig procent av lantarbetarkåren under de senare åren mött svårigheter att erhålla anställning inom sitt yrke men icke kan komma i åtnjutande av arbetslöshetsunderstöd, torde det vara klart, att reellt sett en försämring snarare än en förbättring inträtt för lantarbetarnas del.

Det är av naturliga skäl svårt att anvisa vägar till förbättring av lantarbetarnas levnadsförhållanden, så att större jämställdhet med industriens arbetare uppnås. I vissa avseenden kunde man måhända tänka sig möjligheten av att lotterimedel ställdes till förfogande för att bereda lantarbetarna kulturella och hygieniska förmåner liknande vad som står arbetarna i större samhällen till buds. Huvudfrågan är emellertid av rent ekonomisk natur och här torde närmare utredning vara erforderlig. Så vitt man kunnat finna, har den för några år sedan tillsatta jordbruksutredningen icke speciellt sysslat med lantarbetarfrågan; tillförlitligt material för denna frågas bedömande i hela dess vidd torde för närvarande saknas, då icke heller på annat sätt någon objektiv utredning åstadkommits.

Enligt vår mening är denna fråga så viktig, att den med det snaraste förtjänar att tagas upp till utförlig och djupgående behandling, varför vi tillåta oss hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om allsidig utredning rörande lantarbetarnas ekonomiska och sociala ställning samt om möjligheterna till åtgärder för dess förbättrande.

Stockholm den 1 februari 1932.

Erik von Heland.

Anton Pettersson.